

การเข้าถึงแบบเปิด: แหล่งสารสนเทศสำคัญต่อวงการวิชาการสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ Open Access: An Important Information Resource for Health Sciences

มัทธนะณี คำโพธิ์ *

Muntanee Khumpho *

บทคัดย่อ

การเข้าถึงแบบเปิด (Open Access หรือ OA) มุ่งหวังให้ผลงานทางวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารอิเล็กทรอนิกส์ได้รับการเผยแพร่โดยไม่จำกัดการเข้าถึง เป็นการให้สิทธิ์กับผู้ใช้สารสนเทศในรูปแบบออนไลน์ เพราะเข้าถึงได้สะดวกและรวดเร็ว อีกทั้งยังช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี วารสารแบบเปิด (Open Access Journal) เกิดขึ้นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว การพิจารณาเรื่องคุณภาพวารสารแบบเปิดจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ใช้ควรให้ความสำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพ เช่น นามานุกรมวารสารที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี หรือ DOAJ (Directory of Open Access Journals) ช่วยในการพิจารณาคุณภาพวารสารวิชาการ ว่ามีขั้นตอนการเผยแพร่ตามมาตรฐานวารสารวิชาการหรือไม่ เพื่อป้องกันการขาดจริยธรรมทางวิชาการ รวมถึงขาดการประเมินคุณภาพของบทความที่ส่งเข้ามาตีพิมพ์ เพื่อให้ชื่อวารสารถูกเผยแพร่และเป็นการทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ คณาจารย์ต้องพิจารณาก่อนส่งผลงานวิชาการไปตีพิมพ์เผยแพร่ เพื่อจะไม่ตกเป็นเหยื่อตีพิมพ์ในวารสารล่าเหยื่อ การตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่มีคุณภาพบทความทั้งหมดของคณาจารย์จะถูกนับจำนวน เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับจำนวนการถูกอ้างถึง ซึ่งสัมพันธ์กับค่าดัชนีชี้วัดคุณภาพด้านต่างๆ ทั้งตัวของคณาจารย์ สถาบัน และวารสาร เช่น ค่า H-index ค่า Impact factor ค่าเหล่านี้จะถูกนำกลับมาประเมินผลความสามารถทางวิชาการของคณาจารย์ในคณะและมหาวิทยาลัย ในการรับรองวุฒิคุณภาพต่างๆ และจัดอันดับมหาวิทยาลัย Quacquarelli Symonds (QS) ที่ใช้ในการจัดอันดับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก

คำสำคัญ: การเข้าถึงแบบเปิด วารสารวิชาการสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ นามานุกรมวารสารที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี

* พนักงานปฏิบัติงาน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วันที่รับบทความ 25 สิงหาคม 2563 วันที่แก้ไขบทความ 15 กรกฎาคม 2564 วันที่ตอบรับบทความ 6 สิงหาคม 2564

Abstract

Open Access (OA) aims for academic papers to be published in electronic journals without access limitations. Users are given the right to access information in an online format so that it is convenient, quick and also saves costs. Due to the advancement of technology, the number of open access journals is growing rapidly. Therefore, consideration of the quality of open access journals is of great importance for users. DOAJ (Directory of Open Access Journals) is a quality inspection tool that helps determine the quality of journals and whether or not the publishing processes follow the journals' standards correctly. This is to prevent a lack of academic ethics, including a lack of quality assessment of articles that are submitted for publication. In order for a journal name to be published and to build credibility, faculty members have to consider the journal before submitting their academic work for publication in order not to be victimized by a predatory journal. For the publication of quality journals, all articles are counted and analyzed along with the number of references that are related to various quality indicators of the users, the institutes and the journals, such as H-index and Impact factor. These values are used to evaluate the academic ability of faculties and universities in receiving quality awards and the Quacquarelli Symonds (QS) university ranking that is used in the world's top university rankings.

Keywords: Open access, Academic Journal of Health Science, Directory of Open Access Journals (DOAJ)

* Academic Officer, Faculty of Nursing, Chiang Mai University; e-mail: tukkie.koung@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเภทของสารสนเทศที่มีความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบันต่อวงการวิชาการ คือ วารสาร เนื่องจากเป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ คณาจารย์จึงต้องคัดเลือกวารสารที่มีคุณภาพในสาขาของตน ในการส่งบทความไปตีพิมพ์ และหลังจากบทความได้รับการตีพิมพ์ บทความทั้งหมดของคณาจารย์จะถูกนับจำนวนเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับจำนวนการถูกอ้างอิง ซึ่งสัมพันธ์กับค่าดัชนีชี้วัดคุณภาพด้านต่างๆ ทั้งตัวของคณาจารย์ สถาบัน และวารสาร เช่น ค่า H-index ค่า Impact factor ค่าเหล่านี้จะถูกนำกลับมาประเมินผลความสามารถทางวิชาการของคณาจารย์ในคณะและมหาวิทยาลัย ในการรับรางวัลคุณภาพต่างๆ และจัดอันดับมหาวิทยาลัย Quacquarelli Symonds (QS) หรือชื่อที่เรารู้จักกัน QS World University Rankings ที่ใช้ในการจัดอันดับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก โดยเกณฑ์หนึ่งที่ใช้วิเคราะห์ประกอบการจัดอันดับคือ Citations per faculty สัดส่วนจำนวนการอ้างอิงต่อผลงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ นอกจากนี้ค่าดัชนีชี้วัดคุณภาพยังสามารถใช้ในการเปรียบเทียบคุณภาพของวารสารในสาขาต่างๆ โดยเฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพที่องค์ความรู้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว วารสารจึงเป็นสารสนเทศที่สำคัญที่คณาจารย์สามารถใช้เป็นแหล่งในการค้นหาสารสนเทศที่ตนต้องการ มีความทันสมัย อีกทั้งเป็นสารสนเทศที่คณาจารย์ใช้เป็นแหล่งสำคัญในการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการ และเพื่อให้ผลงานวิชาการได้รับการยอมรับนำไปอ้างอิง คณาจารย์จึงต้องคัดเลือกวารสารที่มีคุณภาพในสาขาของตนเพื่อส่งผลงานไปตีพิมพ์

วารสารวิชาการแบบเดิมกับวารสารวิชาการแบบเปิด

ปัจจุบันจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อการผลิต เผยแพร่ และใช้สารสนเทศอย่างเห็นได้ชัดเจน เกิดสารสนเทศมากมายมหาศาลจากกระบวนการผลิตและเผยแพร่สารสนเทศที่อยู่รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นใน

วงการวิชาการ การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการวารสารถูกจัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-journal) มากขึ้น ทั้งรูปแบบที่ไม่ได้เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี และเข้าถึงได้อย่างเสรี (Albert, 2006) ทำให้การเข้าถึงบทความในวารสารสะดวกและรวดเร็วผ่านทางเว็บไซต์

วารสารวิชาการรูปแบบเดิม การตีพิมพ์บทความในวารสารผู้เขียน เมื่อส่งบทความไปตีพิมพ์ในวารสารจะไม่เสียค่าใช้จ่ายเนื่องจากสำนักพิมพ์ของวารสารจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในกระบวนการ จัดพิมพ์ เผยแพร่ (Article Processing or Article Production) สำนักพิมพ์จะมีรายได้จากการเรียกเก็บเงิน ค่าเข้าถึงบทความ จากการบอกรับสมาชิกผ่านทางระบบฐานข้อมูล ดังนั้นผู้อ่านจึงเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงเอง และกลายเป็นภาระสำคัญของสถาบันการศึกษา หรือ คณะ ที่ต้องจัดซื้อจัดหาวารสาร เพื่อให้บริการคณาจารย์ และนักศึกษาในการเข้าถึงบทความ ซึ่งปัจจุบันมีราคาค่อนข้างสูง จึงทำให้สถาบันการศึกษาขาดงบประมาณในการบอกรับวารสารในสาขาทั้งหมด

วารสารแบบเปิด (Open Access Journal) จึงเป็นทางเลือกหนึ่ง ที่คณาจารย์ และคณะ สถาบันการศึกษาหันมาให้ความสนใจ ถึงแนวทางการรับตีพิมพ์บทความของวารสารแบบเปิด ที่ปรับเปลี่ยนให้ผู้อ่านไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงบทความ (Eysenbach, 2006) แต่สำนักพิมพ์จะเรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากผู้เขียนหรือเรียกว่า ค่า Article Processing/ Production Charge ดังนั้นเมื่อผู้เขียนเป็นผู้จัดการค่าใช้จ่ายในกระบวนการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการ จึงมีผลต่อความเป็นเจ้าของหรือลิขสิทธิ์ในการเผยแพร่และการอนุญาตให้ผู้อ่านใช้ผลงาน (Licenses and Rights) เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงบทความได้อย่างเสรี สำนักพิมพ์ยังคงได้รายได้ แต่เปลี่ยนจากการเรียกเก็บจากผู้อ่านเป็นการเรียกเก็บจากผู้เขียน และผู้เขียนสามารถนำผลงานของตนไปเผยแพร่ในคลังข้อมูลของสถาบันได้ แต่การที่ผู้เขียนเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในกระบวนการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการนั้น อาจไม่ใช่ข้อเสียของการเลือกเผยแพร่ในวารสารแบบเปิด หากมองอีกมุมมองหนึ่ง

การเลือกเผยแพร่ในวารสารแบบเปิด จะทำให้ผลงานมีการเข้าถึงมากขึ้น ถูกนำไปอ้างอิงมากขึ้น เพราะการให้บริการสารสนเทศที่ผู้ใช้เข้าถึงได้อย่างเสรี ทำให้ค่า Impact factor สูงขึ้น และได้รับการอ้างอิงมากขึ้น ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย (Antelman, 2004)

วารสารกับการเข้าถึงแบบเปิด

การเข้าถึงแบบเปิด หรือ การเข้าถึงแบบเสรี หรือ Open Access (OA) ซึ่งคำนี้เป็นประเด็นที่กล่าวถึงอย่างแพร่หลายในวงวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสารสนเทศที่เป็นผลงานทางวิชาการในรูปแบบของบทความวารสารดั่งที่ นันทิพย์ ภิรวิน (Wipawin, 2019) กล่าวว่า Open Access (OA) หมายถึง การเข้าถึงข้อมูลทางวิชาการออนไลน์โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยมีการจัดการในเรื่องลิขสิทธิ์ก่อนเผยแพร่ ได้แก่ การเข้าถึงบทความวิจัย และข้อมูลวิจัยที่เผยแพร่ในวารสารที่เปิดให้เข้าถึงแบบเสรีหรือคลังสารสนเทศดิจิทัล โดยผู้ใช้งานไม่เสียค่าใช้จ่าย และสามารถนำสารสนเทศนั้นไปใช้ซ้ำได้ อาจสรุปได้ว่า Open Access (OA) มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ (Thaotip, 2010) คือ 1) ต้องเป็นสารสนเทศที่ผู้ใช้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยเสรีผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้สามารถสืบค้น อ่าน คัดลอก สืบพิมพ์ เผยแพร่ จัดเก็บ รวมถึงจัดทำลิงก์ไปยังสารสนเทศนั้นได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น 2) ผลงานที่เผยแพร่ในแหล่งสารสนเทศเสรีจะยังคงเป็นลิขสิทธิ์ของผู้แต่ง ดังนั้นเมื่อนำไปใช้ต้องมีการทำรายการอ้างอิงอย่างเหมาะสม 3) เป็นสารสนเทศฉบับเต็ม (Full text) ที่จัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ มีการจัดเก็บในแหล่งที่เหมาะสมเพื่อสะดวกต่อการสืบค้นและนำไปใช้ในอนาคต ดังนั้นการเข้าถึงสารสนเทศแบบเปิด ทั้งการเผยแพร่และให้บริการจึงต้องเข้าใจรูปแบบของการเข้าถึงแบบเปิด (Open Access: OA) ด้วย (Eng, 2017)

รูปแบบของการเข้าถึงแบบเปิด

รูปแบบของการเข้าถึงแบบเปิด (Open Access: OA) (Sumriddetchkajorn, 2010; Wongkaew, 2018) มีดังนี้

1. Gold OA คือ สารสนเทศที่สามารถเข้าใช้ได้อย่างเสรี โดยผู้เขียนสามารถเผยแพร่ผลงานได้อย่างไม่มีเงื่อนไข นอกจากนี้ ผู้เขียนหรือหน่วยงานเจ้าของผลงานเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย โดยการนำผลงานวิชาการไปเผยแพร่ในแหล่งสารสนเทศที่เข้าถึงได้อย่างเสรีนั้น ผลงานนั้นจะต้องผ่านการพิจารณาตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญของแต่ละสาขา เช่น วารสารของสำนักพิมพ์ Public Library of Science (PLoS) และ BioMed Central

2. Green OA คือ สารสนเทศที่สามารถเข้าใช้ได้อย่างเสรี โดยผู้เขียนสามารถนำผลงานของตน ทั้งที่ผ่านการพิจารณาตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญของแต่ละสาขาแล้ว และที่ยังไม่ผ่านการพิจารณาตรวจสอบจัดเก็บไว้ในคลังข้อมูลได้ แต่อาจอยู่ภายใต้เงื่อนไขการเข้าถึงแบบเสรีได้ เช่น ระยะเวลาของการให้เข้าถึงล่าช้า (Embargo Period) หรืออยู่ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้ยังอนุญาตให้ผู้เขียนสามารถเผยแพร่และจัดเก็บเอกสาร (Self-archiving) ในระบบคลังข้อมูลคลังสารสนเทศดิจิทัลของสถาบันหรือบนเว็บไซต์ที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์ได้ เช่น วารสารที่เผยแพร่ใน Thai Journal Online (ThaiJO) และ PubMed Central ซึ่งกำหนดลิขสิทธิ์ของบทความที่ถูกตีพิมพ์เผยแพร่เป็นของวารสารหรือหน่วยงานต้นสังกัด เนื่องจากหน่วยงานเป็นแหล่งทุนของวารสาร ดังนั้นการเลือกตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการไทย จะต้องพิจารณาและยอมรับรูปแบบของลิขสิทธิ์ด้วย (Nursing Journal, 2020)

นอกจากนี้รูปแบบของการเข้าถึงแบบเปิดสามารถแบ่งอย่างละเอียด (Wittayawuttikul, 2012) ได้ดังนี้

3. Hybrid OA คือ สารสนเทศที่สามารถเข้าใช้ได้อย่างเสรี แต่บางสารสนเทศต้องบอกรับเป็นสมาชิก จึงจะสามารถเข้าใช้ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าสารสนเทศนั้น

มีทั้งที่เป็น OA และไม่ใช่ OA

4. Delayed OA คือ สารสนเทศที่สามารถเข้าใช้ได้อย่างเสรี หลังจากพ้นระยะห้ามใช้งานไปแล้ว หรือ อาจกล่าวได้ว่า แหล่งสารสนเทศนั้นมีสารสนเทศที่สามารถเปิดให้อ่านฉบับย้อนหลังได้ฟรี หลังจากตีพิมพ์ไปแล้วประมาณ 6 เดือนหรือ 1-2 ปี

จากทั้ง 4 รูปแบบของการเข้าถึงแบบเปิด สามารถสรุปรวมได้ว่า สารสนเทศที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ มักจะอยู่ในรูปแบบ Gold OA ที่สามารถเปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรีทันทีที่สารสนเทศนั้นตีพิมพ์หรือเผยแพร่ แต่อาจมีการใช้รูปแบบผสมผสาน สำหรับบางสารสนเทศแบบเดิมที่ผู้อ่านต้องบอกรับเป็นสมาชิกก่อน เรียกว่า Hybrid OA หรืออาจจะเป็นสารสนเทศแบบเดิม แต่สามารถเปิดให้อ่านฉบับย้อนหลังได้ฟรี หลังจากตีพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วประมาณ 6 เดือนหรือ 1-2 ปี เรียกว่า Delayed OA สำหรับ Green OA คือ สารสนเทศที่ได้รับการอนุญาตให้จัดเก็บไว้ในคลังข้อมูลสถาบันหรือเว็บไซต์ส่วนตัวของผู้เขียน ซึ่งส่วนใหญ่ผลิตโดยหน่วยงาน หรือสถาบันที่ไม่หวังผลกำไร ให้บริการโดยไม่มีค่าใช้จ่ายทั้งหมดบนอินเทอร์เน็ต (Wipawin, 2016)

วารสารแบบเปิดกับการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการ

วารสารแบบเปิด ในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพในปัจจุบันมีการจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นจำนวนมาก ดังที่ลักษณะ เถาว์ทิพย์ (Thaotip, 2015) กล่าวว่า การจัดพิมพ์วารสารแบบเปิดในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2556 วารสารที่มีเข้าถึงจำนวนสูงสุด ได้แก่วารสารในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ โดยปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจตีพิมพ์และไม่ตีพิมพ์ผลงานในวารสารแบบเปิดของอาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ (สังกัดคณะแพทยศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ และคณะสาธารณสุขศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม) ได้แก่ 1) ผู้จัดพิมพ์วารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชา 2) วารสารถูกทำดัชนีในฐานข้อมูลขนาดใหญ่ 3) การกลั่นกรองบทความโดยผู้เชี่ยวชาญ และ Peer-review ของวารสาร 4) ค่า

Impact Factor ของวารสาร 5) การเป็นวารสารที่เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านในสาขาวิชา และการเป็นวารสารที่ได้รับ การยอมรับอย่างกว้างขวางในสาขาวิชา 6) ความรวดเร็วในการตีพิมพ์ ความต่อเนื่องในการจัดพิมพ์ สถิติการถูกอ้างอิงที่สูง และการที่วารสารมีผู้อ่านจำนวนมาก 7) ผู้จัดพิมพ์วารสารเป็นสมาคม ชมรม วิชาชีพเฉพาะด้าน และค่าใช้จ่ายในการตีพิมพ์ไม่สูง 8) ระยะเวลาในการตอบรับรวดเร็ว และคุณภาพการให้บริการวารสารบนเว็บไซต์ 9) วารสารที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ที่มีชื่อเสียง 10) มีรายละเอียดเกี่ยวกับวารสารที่ปรากฏอย่างชัดเจนบนเว็บไซต์ 11) การส่งต้นฉบับสามารถได้ง่าย เช่น ผ่านเว็บไซต์วารสาร 12) คณะบรรณาธิการมีความน่าเชื่อถือ 13) วารสารที่ปรากฏ DOAJ (Directory of Open Access Journal) ซึ่งเป็นนามานุกรม รายชื่อวารสาร Open Access ที่รู้จักอย่างแพร่หลาย 14) วารสารที่ผู้เขียนไม่ต้องโอนลิขสิทธิ์ ให้แก่สำนักพิมพ์ และ 15) รูปแบบของเว็บไซต์วารสาร เช่น ความสวยงาม ความเป็นมิตรกับผู้ใช้ มีผลต่อการตัดสินใจตีพิมพ์ในวารสารแบบเปิด ดังนั้นความน่าเชื่อถือของวารสารแบบเปิดจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้และเลือกตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน ซึ่งคณาจารย์ต้องประเมิน และพิจารณาคัดเลือกวารสารแบบเปิดก่อนการส่งผลงานวิชาการไปเผยแพร่ด้วย (Powdwal, 2017)

ความน่าเชื่อถือของวารสารแบบเปิด

ปัจจุบันวารสารในรูปแบบแบบเปิด สามารถจัดทำได้ง่าย ความน่าเชื่อถือของวารสารในวงการวิชาการจึงเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากผู้เขียนต้องเสียค่าใช้จ่ายในการตีพิมพ์บทความ หากขาดประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ อาจถูกหลอกลวง และเรียกค่าตีพิมพ์ หากตีพิมพ์ในวารสารล่าเหยื่อ (Predatory Journal) ได้ ซึ่งหมายถึงวารสารหลอกลวงเพื่อหารายได้จากการตีพิมพ์ ซึ่งวารสารกลุ่มนี้ถูกจัดทำให้ออกเหมือนถูกต้องตามรูปแบบ อาจมีการใช้ชื่อใกล้เคียงกับวารสารที่ได้มาตรฐานอื่นๆ แต่ไม่ได้มีการตีพิมพ์บทความจริง ขาดขั้นตอนมาตรฐานวารสารวิชาการ ขาดจริยธรรมทางวิชาการ

รวมถึงขาดการประเมินคุณภาพของบทความที่ส่งเข้ามาตีพิมพ์ วารสารแบบเปิดส่วนใหญ่ จึงมีการนำรายชื่อวารสารจัดทำดัชนีวารสารในฐานข้อมูลที่มีการตรวจสอบคุณภาพ เช่น SCOPUS, Web of Science, PubMed Central, DOAJ เป็นต้น เพื่อให้ชื่อวารสารถูกเผยแพร่และเป็นการทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ

การเข้าถึงอย่างเสรี ทำให้วารสารแบบเปิดเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีความเสี่ยงที่จะเป็นวารสารล่าเหยื่อ ดังนั้น วารสารกลุ่มนี้ จึงต้องแสดงข้อมูลมาตรฐานในการจัดทำวารสาร ข้อมูลวารสารและแนวปฏิบัติทางจริยธรรม เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ (Praditphum, 2018) การนำเสนอวารสารแบบเปิดของนามานุกรมวารสารที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี หรือ Directory of Open Access Journals (DOAJ) ที่ได้กำหนดความโปร่งใสและแนวปฏิบัติที่ดีในการเผยแพร่ผลงานวิชาการ (Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing) (Directory of Open Access Journals, 2018) ซึ่งประกอบไปด้วย

1. เว็บไซต์วารสาร (Website) ต้องแสดงผู้รับผิดชอบวารสารที่ชัดเจน เป็นไปตามมาตรฐานทางจริยธรรมและวิชาชีพ วัตถุประสงค์และสาขาวิชาที่ตีพิมพ์ และมีเลข ISSN ทั้งฉบับพิมพ์และฉบับอิเล็กทรอนิกส์

2. ชื่อวารสาร (Name of Journal) ต้องไม่ซ้ำหรือใกล้เคียงกับวารสารอื่น ที่อาจทำให้เข้าใจผิดกับหน่วยงานรับผิดชอบวารสาร

3. กระบวนการประเมินบทความ (Peer Review Process) ต้องมีการระบุให้ชัดเจนว่า บทความในวารสารมีการตรวจสอบและประเมินโดย ผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับบทความ มีการอธิบายวิธีการประเมินที่ใช้

4. ความเป็นเจ้าของวารสารและการจัดการ (Ownership and management) ข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าของวารสารและการจัดการต้องแสดงข้อมูลให้ชัดเจนที่จะไม่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดถึงหน่วยงานที่เป็นเจ้าของวารสาร

5. หน่วยงานที่ดูแล (Governing body) กองบรรณาธิการหรือหน่วยงานกำกับดูแลอื่น ๆ ของวารสาร ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่รับตีพิมพ์

6. ทีมบรรณาธิการ และข้อมูลการติดต่อ (Editorial team/contact information) กองบรรณาธิการหรือหน่วยงานกำกับดูแลอื่น ๆ ของวารสาร ต้องระบุชื่อและนามสกุลของบรรณาธิการหลักของวารสาร และข้อมูลที่ติดต่อได้บนเว็บไซต์ให้ชัดเจน

7. ลิขสิทธิ์และการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ (Copyright and Licensing) ต้องระบุนโยบายด้านลิขสิทธิ์ที่ชัดเจน เพื่อแนะนำผู้ที่เผยแพร่บทความวิชาการ อีกทั้งต้องระบุเจ้าของลิขสิทธิ์บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ และสัญญาอนุญาตการให้ใช้บทความ ข้อมูลการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์จะต้องระบุไว้ในทุกรูปแบบการตีพิมพ์เผยแพร่ทั้ง HTML และ PDF กรณีที่เผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟคอมมอนส์ (Creative Commons license) จะต้องระบุให้ชัดเจนอนุญาตแบบใด นโยบายเหล่านี้ต้องระบุให้ชัดเจนตั้งแต่เริ่มส่งบทความเข้ามา จนกระทั่งการจัดเก็บบนระบบคลังสารสนเทศ

8. ค่าธรรมเนียมผู้เขียน (Author fees) เป็นค่าใช้จ่ายในการเผยแพร่บทความต้องระบุชัดเจน มีการอธิบายให้ผู้เขียนทราบก่อนที่จะเริ่มเตรียมต้นฉบับ มีการระบุให้ชัดเจนเกี่ยวกับการเก็บค่าธรรมเนียม

9. ขั้นตอนการพิจารณา (Process for identification of and dealing with allegations of research misconduct) ต้องมีการระบุขั้นตอนการดำเนินการอย่างเหมาะสม และป้องกันไม่ให้มีการประพฤติที่ไม่ถูกต้องในการวิจัย รวมถึงการโจรกรรมทางวิชาการหรือการคัดลอกผลงานทางวิชาการ และการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งหากมีความผิดบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามแนวทางของ COPE (Committee on Publication Ethics)

10. จริยธรรมในการเผยแพร่ (Publication Ethics) วารสารต้องมีการกำหนดจริยธรรมการเผยแพร่บนเว็บไซต์อย่างชัดเจนและควรมีการอ้างอิง นโยบาย

เกี่ยวกับผู้เขียนและผู้จัดทำวารสาร การจัดการเรื่องร้องเรียนและการอุทธรณ์ นโยบายเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อน นโยบายเกี่ยวกับการแบ่งปันข้อมูลและการทำซ้ำ นโยบายเกี่ยวกับการดูแลด้านจริยธรรม นโยบายของวารสารเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา และแนวทางการดำเนินการหลังจากการเผยแพร่ผลงานวิชาการแล้ว

11. กำหนดการตีพิมพ์เผยแพร่ (Publishing schedule) วารสารต้องระบุช่วงเวลาตีพิมพ์ ตามเวลาที่กำหนดไว้ และเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง

12. การเข้าถึง (Access) วารสารต้องแสดงการเข้าถึงบทความในวารสารแต่ละฉบับให้ชัดเจน เช่นผู้อ่านสามารถเข้าถึงได้อย่างเสรี ไม่มีค่าใช้จ่าย หรือต้องสมัครสมาชิกหรือการจ่ายเงินค่าเข้าถึงบทความ หากมีค่าใช้จ่ายต้องระบุค่าธรรมเนียม

13. การจัดเก็บข้อมูล (Archiving) วารสารต้องมีแนวปฏิบัติในการสำรองสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์และการสงวนรักษาบทความในวารสาร หากเกิดกรณีวารสารหยุดตีพิมพ์เผยแพร่

14. แหล่งรายได้ของวารสาร (Revenue sources) วารสารต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุน และแสดงการแสวงหารายได้ เช่นค่าธรรมเนียมของผู้เขียน ค่าธรรมเนียมการบอกรับสมาชิก ค่าโฆษณาบนเว็บไซต์ของวารสาร

15. การโฆษณา (Advertising) วารสารต้องระบุนโยบายการโฆษณาหากมีเนื้อหาเกี่ยวข้อง ประเภทของโฆษณาที่รับ ผู้ตัดสินใจในการรับโฆษณา และการนำเสนอโฆษณาจะเป็นลิงก์ผ่านทางเว็บไซต์ หรือแสดงโฆษณาแบบสุมออนไลน์ และไม่ควรมีความเกี่ยวข้องกับการพิจารณาบทความของบรรณาธิการอีกทั้งควรแยกลิงก์เนื้อหาโฆษณาออกจากหน้าเว็บไซต์วารสารหลัก

16. การตลาดทางตรง (Direct marketing) วารสารอาจมีกิจกรรมการตลาดทางตรงกับผู้เขียนและผู้อ่าน ซึ่งจะต้องมีความเหมาะสม และกิจกรรมจะต้องเป็นความจริง ไม่ทำให้ผู้อ่าน หรือผู้เขียนเข้าใจผิด

ดังนั้นการพิจารณาความน่าเชื่อถือของวารสารก่อนส่งผลงานวิชาการไปตีพิมพ์ จึงมีความสำคัญมาก

เพราะหากตีพิมพ์ในวารสารที่ไม่ได้มาตรฐาน รายชื่อวารสารและสำนักพิมพ์ที่เสี่ยงที่ไม่ควรส่งผลงานไปตีพิมพ์เผยแพร่ หากส่งผลงานไปจะได้รับผลกระทบ เช่นไม่สามารถเสนอขอตำแหน่งทางวิชาการ ตามประกาศของ ก.พ.อ หรือไม่สามารถใช้เป็นหลักฐานการจบการศึกษาของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาได้ ตามประกาศของ สกอ. เป็นต้น (Wittayawuttikul, 2012; Wipawin, 2018) บทความนั้นนอกจากจะกล่าวถึงการพิจารณาความน่าเชื่อถือแล้ว จะขอแนะนำแหล่งสารสนเทศแบบเปิดที่สำคัญต่อวงการวิชาการในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ที่คณาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษาสามารถเข้าสารสนเทศที่ตนต้องการได้มากขึ้น

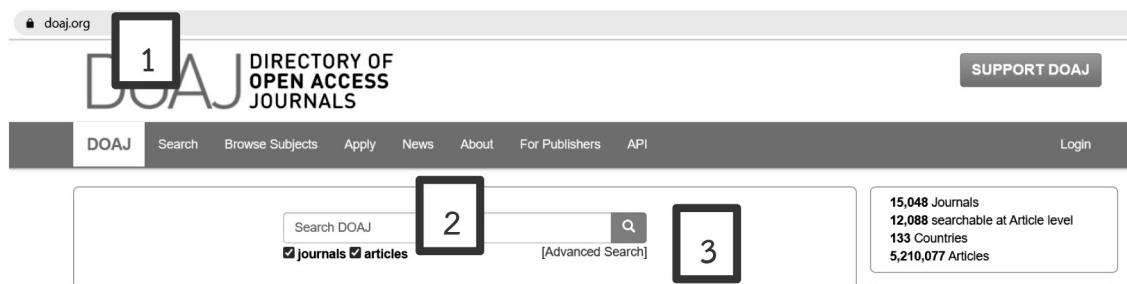
แหล่งสารสนเทศสำคัญของการเข้าถึงแบบเปิด

แหล่งสารสนเทศสำคัญที่คณาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษาในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ สามารถเข้าถึงวารสารแบบเปิดที่มีความน่าเชื่อถือ ได้แก่ นามานุกรมวารสารที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี หรือ Directory of Open Access Journal (DOAJ) เว็บไซต์ฐานข้อมูลดัชนีวารสาร ที่รวบรวมวารสารแบบเปิด เพื่อให้สามารถสืบค้นบทความและลิงก์ไปบทความฉบับเต็มและสามารถดาวน์โหลดได้ โดยวารสารนั้นต้องไปตามแนวทางของ Open Access ที่ DOAJ ได้ระบุไว้ตามที่กล่าวข้างต้น อีกทั้งยังเปิดรับวารสารในภาษาอื่นที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร ปัจจุบัน DOAJ มีรายชื่อวารสารสูงถึง 15,048 รายชื่อ จาก 133 ประเทศทั่วโลก และมีบทความจำนวนมากถึง 5,208,052 บทความ และมีบทความของวารสารวิชาการไทยอยู่จำนวน 6,547 บทความ จากวารสารไทย 30 รายชื่อ (Directory of Open Access Repositories, 2020) DOAJ มีเนื้อหาครอบคลุมทุกสาขาวิชาและการวิจัย ถือได้ว่าเป็นคลังความรู้ขนาดใหญ่ ที่ช่วยเพิ่มโอกาสในการเผยแพร่ผลงานวิชาการได้มากขึ้น เข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการมีสารสนเทศที่เพียงพอต่อการศึกษา วิจัยเพิ่มมากขึ้น

การเข้าถึงนามานุกรมวารสารที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี หรือ Directory of Open Access Journal (DOAJ)

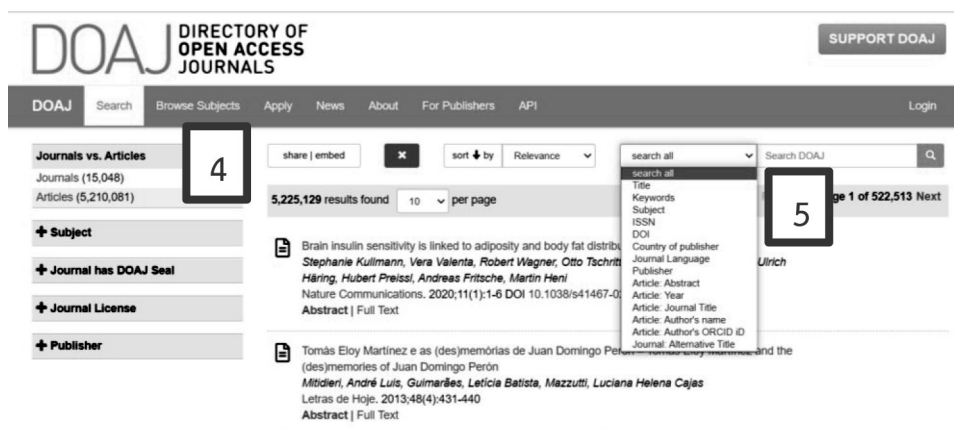
1. การเข้าถึง DOAJ สามารถเข้าใช้ผ่าน URL: <https://doaj.org/> ซึ่งหน้าแรก หากต้องการสืบค้น

สามารถค้นหาวารสารหรือบทความ ได้จากช่องทางหมายเลข 2 ซึ่งอาจพิมพ์เป็นคำสั้นก็ได้ และหากต้องการเพิ่มขอบเขตการสืบค้น ให้ใช้ช่องทางแบบ Advanced search หมายเลข 3

2. การแสดงผลการสืบค้น หากต้องการให้ผลการสืบค้นตรงกับความต้องการมากที่สุด สามารถเลือกขอบเขตการแสดงผลการสืบค้นได้จากหมายเลข 4 และ

หากต้องการกำหนดการสืบค้นใหม่ สามารถกำหนดการสืบค้นได้จากช่องทางหมายเลข 5

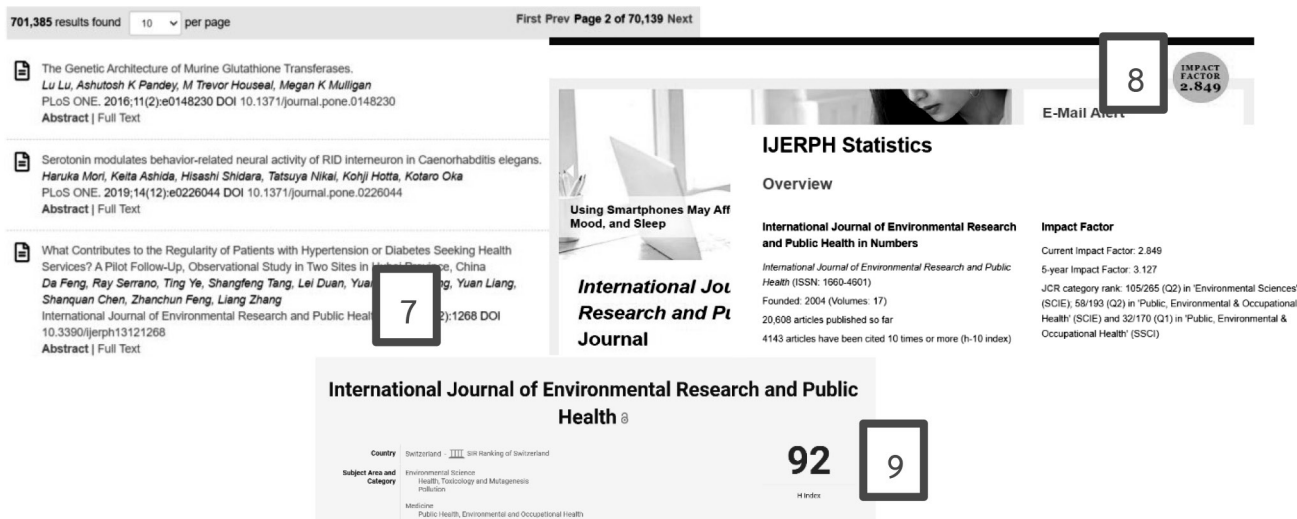
3. การสืบค้นจากหัวเรื่องหรือสาขา สามารถเลือกค้นได้จากหมายเลข 6 DOAJ จะแสดงหัวเรื่อง/สาขา ของวารสารในฐานข้อมูล ซึ่งถ้าเลือกสาขาใดสาขาหนึ่ง DOAJ ก็แสดงรายชื่อวารสารที่อยู่ในสาขานั้น

ทั้งหมด เช่นถ้าเลือกกลุ่ม Medicine ก็จะพบว่า มีบทความและวารสารในสาขา Medicine ถึง 701,308 รายการ

4. รายการแสดงผลการค้นหากต้องการพิจารณา
ค่าดัชนีชี้วัดคุณภาพของวารสาร สามารถคลิกที่ชื่อ
วารสารได้ หมายเลข 7 การแสดงผลค่า Impact Factor

ของวารสาร หมายเลข 8 และตรวจสอบค่า H-index
เพิ่มเติมได้จาก SJRScimago Journal & Country
Rank หมายเลข 9

นามานุกรมวารสารที่เปิดให้เข้าถึงได้อย่างเสรี
(DOAJ) เว็บไซต์ฐานข้อมูลดัชนีบทความที่รวบรวม
วารสารที่มีคุณภาพของกลุ่มวารสารแบบเปิด การใช้งาน
DOAJ เป็นมิตรต่อผู้ใช้งาน สามารถสืบค้นได้ผ่านช่อง
ทางเดียว (Single search) และหากต้องการเพิ่ม
ขอบเขตการค้น (Advanced Search) หรือหากต้องการ
สารสนเทศในกลุ่มสาขาวิชาที่สามารถใช้ช่องทางการเข้า
ถึงบทความวารสารในกลุ่มสาขาวิชา (Browse
Subjects) ด้วยการเข้าถึงที่ง่าย และช่องการที่หลากหลาย
ผู้ใช้งาน หรือคณาจารย์จะสามารถเข้าถึงบทความ

ที่ตนต้องการได้รวดเร็ว อีกทั้งยังเห็นภาพรวมของ
จำนวนบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร รายชื่อ
วารสารแบบเปิด และสามารถตรวจสอบค่าดัชนีชี้วัด
คุณภาพได้โดยคลิกเข้าไปหน้าไซด์ของวารสาร ซึ่ง
สามารถนำมาพิจารณาประกอบการส่งผลงานตีพิมพ์เผย
แพร่ได้

บทสรุป

การเข้าถึงแบบเปิด (OA) เป็นแนวคิดที่เปิดให้
ผู้ใช้เข้าถึงสารสนเทศอย่างเสรี การเผยแพร่ผลงาน

วิชาการในวารสารกลุ่มนี้ จะเพิ่มโอกาสให้ผลงานได้รับการอ้างอิง หรือถูกนำไปใช้มากขึ้น ซึ่งการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่มีคุณภาพบทความทั้งหมดของคณาจารย์จะถูกรับจำนวน เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับจำนวนการถูกอ้างอิง อันจะแสดงคุณภาพด้านต่างๆ ทั้งตัวของคณาจารย์ สถาบัน และวารสาร ดังนั้นการพิจารณาเรื่องคุณภาพวารสารแบบเปิดจึงเป็นเรื่องสำคัญที่คณาจารย์ต้องพิจารณาก่อนส่งผลงานวิชาการไปตีพิมพ์เผยแพร่ โดยผ่านทางการใช้ Directory of Open Access Journals (DOAJ) ซึ่งเป็นเว็บไซต์ฐานข้อมูลดัชนีบทความที่รวบรวมวารสารที่มีคุณภาพของกลุ่มวารสารแบบเปิด นอกจากจะเป็นช่องทางการเข้าถึงบทความแล้ว คณาจารย์สามารถเลือกพิจารณาวารสารที่ปรากฏใน DOAJ ในการเผยแพร่ผลงานวิชาการได้ เนื่องจากวารสารที่ปรากฏใน DOAJ จะต้องผ่านเกณฑ์ข้อกำหนดความโปร่งใสและแนวปฏิบัติที่ดีในการเผยแพร่ผลงานวิชาการ (Principles of Transparency and Best

Practice in Scholarly Publishing) นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงขอบเขตเนื้อหาของวารสารต่อความสนใจของผู้อ่าน และการประเมินคุณภาพวารสารจากค่า Impact Factor ค่า H-index จำนวนบทความที่ตีพิมพ์ในแต่ละปี และการประเมินช่วงอายุเฉลี่ยของการใช้วารสารด้วย ดังนั้นนักวิชาการ คณาจารย์ ในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพควรทำความเข้าใจกับแนวคิดที่เปิดให้ผู้เข้าถึงสารสนเทศอย่างเสรี รูปแบบของ Open Access วารสารวิชาการในปัจจุบัน การพิจารณาขอบเขตและประเมินคุณภาพวารสาร และการใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงข้อมูลวารสารวิชาการตามสิทธิ์ที่พึงได้ เพื่อให้ให้นักวิชาการ คณาจารย์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวารสารวิชาการทางสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพได้นำแนวปฏิบัติของ DOAJ ในแต่ละองค์ประกอบไปตรวจสอบบริบทของวารสารก่อนการตัดสินใจเลือกวารสารเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการ

References

- Antelman, K. (2004). Do open access articles have a greater research impact? *College & Research Libraries News*, 65(5), 372-382.
- Albert, K. M. (2006). Open access: Implications for scholarly publishing and medical libraries. *Journal of the Medical Library Association*, 94(3), 253-262.
- Directory of Open Access Repositories (DOAR). (2020). *About directory of open access journals*. Retrieved from <http://www.doaj.org/>
- Directory of Open Access Journals (DOAJ). (2018). *Principles of transparency and best practice in scholarly publishing*. Retrieved from <http://www.doaj.org/>
- Eysenbach, G. (2006). The open access advantage. *Journal of Medical Internet Research*, 8(2), e8. doi: 10.2196/jmir.8.2.e8
- Eng, S. (2017). The library profession in the time of open access. *The Serials Librarian*, 73(3-4), 215-225.
- Nursing Journal. (2020). *About nursing journal*. (in Thai) Retrieved from <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/cmunnursing/ethics>
- Powdwal, S. C. (2017). Open access initiatives: Reframing the role of Librarians. *Library Herald*, 55(4), 467-487.

- Praditphum, S. (2018). The librarian's role in providing Thai scholarly journal services in open access era. *Journal of Library and Information Science Srinakharinwirot University*, 11(2), 196-211. (in Thai)
- Sumriddetchkajorn, O. (2010). *Scientific information in the digital age: Access and dissemination*. (in Thai) Retrieved from https://www2.mtec.or.th/th/e-magazine/admin/upload/250_37-44.pdf
- Thaotip, L. (2010). Libraries in open access era. *Journal of Library and Information Science Srinakharinwirot University*. 3, 136-142. (in Thai)
- Thaotip, L. (2015). Open access publishing and health sciences researchers of Mahasarakham University. *Information*, 22(1), 11-18. (in Thai)
- Wipawin, N. (2016). The proposed standard for the quality assurance of the research data management in institutional repositories for Thai universities. *T.L.A. Research Journal*, 9(2), 22-39. (in Thai)
- Wipawin, N. (2018). *Scholarly communication and open access*. Bangkok: Chulabook. (in Thai)
- Wipawin, N. (2019). *Research issues related to open libraries*. (in Thai) Retrieved from <https://km.li.mahidol.ac.th/wp-content/uploads/2019/04/namthip.pdf>
- Wittayawuttikul, R. (2012). *Warning for publication a research article in open access journal*. (in Thai) Retrieved from <https://stang.sc.mahidol.ac.th/pdf/research/OpenAccess.pdf>
- Wongkaew, C. (2018). Thai scholarly journals and open access. *T.L.A. Bulletin*, 62(1), 68-84. (in Thai)